

Sammanfattning av SDF-intervjuer om uppföljning av stadens naturmarksskötsel

Under hösten 2015 och våren 2016 genomförde miljöförvaltningens enhet för miljöanalys intervjuer med samtliga 14 stadsdelsförvaltningar (SDF) om skötseln av stadens naturmark. Alla parkingenjörerna samt en rad andra handläggare för grönfrågor tillfrågades. Även trafikkontoret (TK) intervjuades om de naturområden som de förvaltar, med fokus på Järvafältet. Intervjuerna är underlag för miljöförvaltningens arbete med ett Miljöövervakningsprogram för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, där uppföljning av skötseln av naturområden utgör en viktig del. Det huvudsakliga syftet var att kartlägga hur SDF arbetar med skötseln av park- och naturmark i naturvårdshänseende, hur uppföljning av dessa skötselåtgärder kan förbättras samt vilka ekologiska kunskapsunderlag som efterfrågas.

Stadsdelarnas naturvårdsarbete idag

Skötseln av park- och naturmarken i stadsdelarna utförs i stort sett helt av entreprenörer som parkingenjörerna handlar upp, och själva insatserna består främst av renhållning och gräsklippning. Dessa entreprenörer har som regel inte naturvårdskompetens. De flesta stadsdelsförvaltningar anlitar därför även specialistinriktade entreprenörer som utför det mer naturvårdsinriktade skötselarbetet, vilket framför allt sker i naturreservaten. SDF betonar att de själva inte är experter på naturvård, utan fokus ligger främst på parkskötsel. Många efterfrågar därför stöd från miljöförvaltningens ekologer med prioriteringar av den naturvårdsinriktade skötseln, framför allt i park- och naturmark som inte är naturreservat.

För naturreservaten ges idag visst ekologistöd i samband med miljöförvaltningens tillsynsarbete, men uppföljning av skötselarbetet i reservaten är inte heller där regelbundet eller rutinemässigt från förvaltarnas sida. För samtliga reservat finns skötselplaner fastställda, däremot saknas sådana till stor del för den övriga marken. Några SDF har tagit fram egna skötselplaner för vissa parker och naturområden i sin stadsdel, för att bättre kunna styra entreprenörernas arbete kvalitetsmässigt.

Resurserna för skötsel av naturmark och uppföljning av denna upplevs som otillräckliga av de flesta stadsdelsförvaltningarna. De SDF som har naturreservat kan söka extra medel ur Centrala medelreserven (CMR), men för övriga stadsdelar finns inte denna möjlighet. Det medför enligt dem att skötseln av särskilt värdefulla naturtyper blir eftersatt, såsom ekmiljöer, slätter- och betesmarker samt groddammar. Det medför även att uppföljningen blir lidande. Stadens fördelningsnyckel skulle även behöva justeras på denna punkt för stadsdelar som har stora arealer med värdefull naturmark att sköta. SDF lyfter också upp frågan om kompensationsåtgärder vid exploatering, där endast investeringskostnader ingår, men inte den drift och skötsel som SDF får ansvar för när åtgärden är genomförd.

Uppföljningsmetodik

Det förekommer olika metoder för att följa upp skötselarbetet i grönytorna, men de flesta stadsdelsförvaltningarna är eniga om att detta är ett område som behöver förbättras. I många fall sker ingen systematisk uppföljning alls av naturvårdsskötseln. De flesta SDF anger brist på tid som orsak, ofta saknas också verktyg och rutiner.

Stadsdelsförvaltningarna har exempelvis idag svårt att leverera årliga kvantitativa uppgifter om ytor där det bedrivits slåtter av ängsmark eller har genomförts friställning av ekar. En enhetlig metod för datainsamling efterfrågas av SDF, lämpligen samordnad av miljöförvaltningen. Ek-databasen anges som ett bra verktyg, men idag kan man inte arbeta direkt i den med skötseluppföljning. Här finns ett utvecklingsbehov, se nedan om ”Digitala verktyg”.

Flera SDF berättade att en del skötseldata visserligen läggs in i Parkdatabasen, men inte på ett rutinemässigt sätt som är enhetligt för alla, och datat är inte anpassat för naturvårdens behov. Om verktyget är för komplicerat finns risk att skötseldata i praktiken inte kommer att uppdateras årligen, påpekade någon. Om man kopplar uppföljning till finansiering från CMR skulle dock hårdare krav kunna ställas även på enhetlig redovisning av naturvårdsinsatser.

Norra innerstan har skapat en ny struktur för uppföljning av åtgärder där man försöker dokumentera regelbundet. Entreprenörerna lägger in i datasystemet vad de gör och när, vilket gör att parkingenjörerna kan kontrollera arbetet lättare. Norra innerstan gör även egna kartor över vilka insatser som gjorts föregående år, som förs in i DpMap.

Skärholmens SDF är positiva till att i framtiden redovisa sitt naturvårdsarbete på miljöförvaltningens webbsida Miljöbarometern, där många parametrar för miljötillståndet i staden visas. De vill gärna att deras åtgärder och effekterna av dessa ska kunna visas publikt. Skärholmen tror också att de skulle kunna ta fram indikatorer för genomförande av naturvårdsåtgärder. Idag finns inga bra indikatorer att utgå ifrån och de saknar metodik för att få till en kontinuerlig uppföljning av skötsel och naturvårdsåtgärder.

Andra SDF efterfrågade ökat samarbete med miljöförvaltningen i att undersöka insatsernas naturvårdseffekter, t ex när det gäller ängsmarker.

Hässelby-Vällingby föreslog att miljöförvaltningen bjuder in alla parkingenjörer till ett möte och diskuterar hur den årliga uppföljningen ska gå till, i syfte att hitta rutiner för dataleverans.

Digitala verktyg för naturvård

Ekologiska kunskapsunderlag

Miljöförvaltningen ansvarar för att ta fram, förvalta och uppdatera en rad digitala kartor med tillhörande databaser, som beskriver den geografiska utbredningen av olika aspekter av stadens naturmiljö. Materialet har tagits fram med GIS-program och innehåller kartsnitt kopplade till attributdata. Exempel på ekologiska kunskapsunderlag som stadsdelsförvaltningarna kan få tillgång till är:

- ESBO-kartan (ekologiskt särskilt betydelsefulla områden, 2012) beskriver grönstrukturens viktigaste ekologiska funktioner, baserat på analyser av de övriga ekologiska kunskapsunderlagen.
- Biotopkartan (2009). Heltäckande kartering av alla olika naturtyper som finns inom staden, inklusive den bebyggda miljön. Här finns finindelningar som beskriver t.ex. förekomst av död ved, fuktighet i gräsmark m.m.

- Ekdatan (2006). Visar ekmiljöers och enskilda jätte-ekars värde på en tregradig skala samt tidsaspekt av skötselbehov på en annan skala). Miljöförvaltningen vill uppdatera denna snarast.
- Habitatnätverk med lämpliga livsmiljöer och spridningszoner för tre olika artgrupper: eklevande arter, groddjur, barrskogsfåglar.
- ArtArkens databas med observationer i Stockholm av skyddsvärda växt- och djurarter (den är just nu under utveckling av miljöförvaltningen).

I miljöförvaltningens interna webbaserade kartverktyg Miljödataportalen finns både förvaltningens egna mätdata och kartor samt liknande data från andra parter. Man kan navigera, titta på, filtrera och söka i data och kartor. Portalen har tidigare endast varit tillgänglig för vissa centrala förvaltningar, men nyligen har även SDF fått tillgång till verktyget i och med att brandväggar öppnats. Miljödata kan nås från Intranätet. SDF kan även hämta in dessa underlagskartor i stadens gemensamma kartverktyg DpMap, som referensdata via s k wms-tjänster. Dock är det i DpMap svårt att komma åt informationen i kartornas attributdata. Vid mötena med SDF demonstrerades hur man lättast når dessa kartunderlag, vilket uppskattades av många parkingenjörer som hittills inte känt till möjligheten.

Parkdatabasen

Parkdatabasen utgör det främsta IT-verktyget för SDF:s skötselarbete, den anger hur olika ytor ska skötas. Databasens kanske viktigaste syfte idag är som underlag för kostnadsberäkningar och upphandling av entreprenader. Kunskaper och rutiner varierar dock mellan stadsdelsförvaltningarna, vilket medför stora skillnader i hur man använder databasen. Trafikkontoret är systemförvaltare av parkdatabasen. Vid behov av förändringar har SDF kontakt med deras administratör, till exempel när nya typer av skikt ska skapas.

SDF:s parkingenjörer kan i viss mån editera de olika skikten i parkdatabasen, t ex korrigera ytor som klassats fel eller ändra skötselmetoder för vissa ytor, till exempel ändring från intensiv till extensiv gräsklippning. SDF kan själva skapa planeringsskikt för vad som ska göras under året. Systemet fungerar även för viss uppföljning av åtgärder, men detta är inte huvudsyftet med databasen. Till exempel kan man i parkdatabasen kontrollera vilka gräsytor som entreprenörerna enligt avtal ska sköta med årlig slätter.

För närvarande saknar parkdatabasen närmare uppgifter om naturmarken och dess olika värden. Första SDF efterlyste att biotopkartan och parkdatabasen samordnas så att arealuppgifter för skog, halvöppen och öppen mark kan tas fram på ett enhetligt sätt för att underlätta skötselplaneringen. Eventuellt skulle biotopkartans huvudklasser kunna användas. Diskussion pågår om att lägga in fler aspekter för naturmark i parkdatabasen och föra in olika skötselmetoder för dessa, såsom finns för gräsytor idag.

Om alla SDF följde samma rutiner borde miljöförvaltningen i framtiden kunna göra uppföljningar för hela stadens naturmarksskötsel baserat på parkdatabasen, men detta kräver både utveckling av databasen samt rutiner och system för SDF:s inmatning av naturvårdsdata.

Behov av nya underlag

Denna fråga handlar dels om vad som idag faktiskt saknas, dels om vilka ekologiska kunskapsunderlag (t.ex. GIS-skikt) som finns idag men är svårtillgängliga för

stadsdelsförvaltningarna och därför i regel inte används av dem. Det senare har hittills varit fallet för de naturvårdsinriktade kartsikterna som MF ansvarar för (se ovan), eftersom de har tagits fram med andra programvaror och system än de som SDF i regel använder.

En ökad användning av ekologiska kartunderlag på SDF skulle sannolikt bidra till att förbättra stadens naturvård generellt. Miljöförvaltningens förslag på fokus i miljöövervakningen av naturvårdsinsatser är främst skötselkrävande naturtyper som t.ex. ekmiljöer med grova träd, gräsmarker med värdefull flora och groddammar. Även vissa strandpartier kan bli aktuella.

För att naturvårdsunderlagen ska bli mer användbara behöver SDF även kunna göra ändringar och uppdateringar i kartsikterna i takt med att skötselinsatser utförs. Ekdatatabasen innehåller t ex en klassning av mer eller mindre akuta åtgärdsbehov för olika värdefulla ekbestånd; dessa ytor skulle behöva uppdateras av SDF när friställningsåtgärder har genomförts.

Prioriteringsstöd för naturmarksskötsel

Under intervjuerna har det framkommit att många stadsdelsförvaltningar skulle vilja ha stöd från miljöförvaltningens ekologer med prioriteringar av den naturvårdsinriktade skötseln. Framför allt gäller detta park- och naturmark som inte är reservat och därmed inte har skötselplaner. MF vill därför ta fram ett prioriteringsstöd där naturobjekt som är särskilt viktiga att sköta kan göras tillgängliga i eller i anslutning till parkdatatabasen. Detta vore värdefullt till exempel vid SDF:s återkommande arbete med slyröjning.

Skärholmens SDF har gjort ett eget samlat prioriteringsstöd utifrån de ekologiska kunskapsunderlagen (se ovan), så långt som deras egna kompetenser sträcker sig. De önskar få in ett samlat prioriteringsunderlag i parkdatatabasen, som anger vad som ska göras varje år. Detta förutsätter även rutiner för datainsamling för åtgärdsuppföljning. Hägersten-Liljeholmens SDF skulle också vilja få hjälp med prioritering. I nuläget används ca 10 % av stadsdelens resurser till naturmarksskötsel, resten går till den anlagda parkmarken. Hässelby-Vällingby angav att de skulle vilja ha MF:s hjälp främst vid skötsel av ekmiljöer. Man vill även ha utpekat på plats vilka ekar som bör prioriteras, och vilka träd som kan tas ner.

Norra innerstans parkmiljöavdelning är också positiva till idén om prioriteringsstöd för naturvårdsinsatser. Det kunde ligga antingen som ett eget skikt (överlagring) i DPMapp eller integrerat i befintliga skikt i parkdatatabasen. De vill gärna att t.ex. ekdatatabasen lyfts in i parkdatatabasen, tillsammans med en rad andra ekologiska underlag. Även Enskede-Årsta-Vantör framförde behov av prioriteringsstöd, där naturområden med särskilt stort behov av skötsel pekas ut utifrån förekomst av skyddsvärd flora, viktiga ekmiljöer m.m.

Några SDF ser även att kunskapsunderlag för en mer naturvårdsinriktad skötsel bör kunna användas i kommunikationen med invånarna i stadsdelen. De kan bidra till ökad förståelse, även hos dem som i regel vill ha mer "städade" grönytor, för varför vissa miljöer behöver skötas så de blir variationsrika vilket gynnar stadens biologiska mångfald.

Miljöförvaltningens rekommendationer och förslag

Miljöförvaltningen erfar utifrån intervjuerna att bristen på data om naturvård är nära förknippad med hur skötselarbetet inom staden är organiserat i stort och vilka verktyg som står till buds. Avsaknad av kontinuerlig naturvårdsdata medför att förvaltningen idag inte kan

göra någon samlad bedömning av hur det går med stadens naturvård utanför naturreservaten. Oklarhet om tillståndet i staden på detta område gör det även svårt att på ett enhetligt sätt stötta skötselansvariga med ekologisk kompetens och kommunikation om vilka naturvårdsåtgärder som är mest angelägna var och när.

Om det fanns ett lätthanterligt och enhetligt system för uppföljning skulle alla SDF kunna ta fram årliga uppgifter om exempelvis ytor där det bedrivits slåtter eller har genomförts friställning av ekar, baserat på data från Parkdatabasen. Miljöförvaltningen skulle då relativt enkelt kunna göra uppföljningar för hela stadens naturmarksskötsel och även ge tydliga råd om prioriteringar utifrån naturvårdssynpunkt. En metod för datainsamling av naturvårdsdata bör således utvecklas för att kunna användas i miljöövervakning.

Stadsdelsförvaltningarna efterfrågar en ökad tydlighet om vilken skötsel som är prioriterad utifrån naturvärdena. MF vill därför ta fram ett prioriteringsstöd i kartform där naturobjekt som är särskilt viktiga att sköta kan göras tillgängliga via t ex Parkdatabasen.

Miljöförvaltningen har ansökt om IT-utvecklingsmedel från *Digital förnyelse* till en förstudie gällande både hur ett digitalt prioriteringsstöd kan utformas och fungera samt hur insamling av naturvårdsdata från SDF och andra berörda lämpligast kan ske.

Möjligheten att söka medel ur Centrala medelreserven för skötsel av naturreservat bör utvidgas till att även innefatta annan värdefull naturmark i staden, utanför reservaten. Krav ska ställas på uppföljning och redovisning av genomförda åtgärder

SDF efterfrågar att lättare kunna använda miljöförvaltningens ekologiska kunskapsunderlag i form av digitala kartor, till exempel biotopkartan och ekdatabasen. SDF behöver även kunna göra ändringar och uppdateringar i vissa kartskikt när skötselinsatser har genomförts, vilket utgör grunden för en samlad uppföljning av naturvårdsarbetet.